

Jaroslav Olša jr. (1964) je přední český znalec science fiction, zakladatel žánrového měsíčníku *Ikarie* a autor knih o africké historii a kultuře. Příští týden dostane cenu Marka Palmera za podporu demokratického procesu v Zimbabwe.

PETR ZÍDEK

LN Může diplomat nějak využít znalost sci-fi literatury?

Určitě. Diplomacie je také v něčem fiktivní, imaginární svět. Science fiction je pro diplomata zajímavá v tom, že vytváří hypotetický „svět kdyby“. Paralelní svět, který by nastal, kdyby... došlo ke zvratu ve společnosti, svět změnil nečekaný objev či vnější hrozba. Diplomacie je v principu dost podobná: snažíme se dosáhnout nějakého cíle, úspěchu či zisku, respektive bráníme se proti jakési více či méně potenciální hrozbě. Vytváříme si tedy ten „svět kdyby“ a hledáme cesty, jak dosáhnout těchto cílů.

LN Jinými slovy četba science fiction rozvíjí fantazii a konceptní uvažování.

Přesně tak. Velké světové diplomacie i Pentagon už od 30. let používají to, čemu se říká „strategické hry“. Taková strategická hra má velké množství prvků právě science fiction, jde o představu hypotetického konfliktu, na kterém se vysocí představitelé učí, jak v modelové situaci reagovat.

LN Sci-fi mají v oblíbě spíše technicky zaměřeni lidé, což není váš případ. Jak jste se k ní dostal?

Přes knihy klasika české science fiction 30. let J. M. Trosky, které byly znovu vydány na konci 60. let. Jeho trilogii jsem četl snad dvacetkrát.

Spojení science fiction a technicky zaměřených lidí fungovalo snad na počátku, ale dnes se demografický profil čtenářů výrazně změnil. Už když jsme v 80. letech zakládali neoficiální hnutí přátel science fiction v Československu, které tvořilo 30 či 40 klubů, které měly dohromady tisíc až dva tisíce členů, ukázalo se, že většinou nejde o technicky zaměřené lidi.

LN Asi není moc klubů příznivců románů nebo detektivek. Kde se tedy vzaly kluby sci-fi?

Už v 70. letech se američtí sociologové snažili zjistit, proč existuje tzv. sci-fi fandom, a ne třeba společenský fanoušek detektivek nebo červené knihovny. Navzdory množství studií se odpověď nalézt nepodařilo. Zdá se, že ten žánr své čtenáře a filmové diváky nějakým způsobem spojuje. Mezi čtenáři science fiction třeba téměř nikdo na celém světě nezpochybňuje tři Asimovovy zákony robotiky, ale ani mnoho dalších podobných vzorců rodem ze science fiction, které se už dostaly i do obecného kulturního povědomí.

LN Tedy potřeba sdílet čtenářské zážitky?

Science fiction velmi rychle sblízuje. Když potkám v sebezvzdálenější zemi někoho, kdo se zajímá o science fiction, velmi rychle najdeme společnou platformu komunikace, např. je téměř jisté, že jsme četli řadu stejných knih.

LN To ale platí asi i pro sběratele známek nebo svobodné zednáře.

V principu ano, každá skupina lidí se takto spojuje. Na rozdíl od zednářů ale přátelé science fiction nejsou nijak uzavřeni. Nejde také o nějaký úzký kroužek. Nejčtenějším českým literárním časopisem nejsou, jak se často píše, periodika typu *Literární noviny*, *Tvar* nebo *A2*, ale žánrový měsíčník *XB-1*, donedávna *Ikarie*, který má náklad v řádu desítek tisíc výtisků.

Demokracie a Harare

LN Příští týden dostanete od mezinárodní organizace Společenství demokracií Palmerovu cenu. Ta oceňuje diplomaty, kteří se zasloužili o podporu lidských práv, občanské společnosti a přechodu k demokracii. Čím jste porotce zaujal?

Možná i tím, že mne navrhl vysoký představitel opozice ze Zimbabwe, kde jsem působil jako český velvyslanec v letech 2000–2006.

LN Jakou možnost přispívat k demokratickému má diplomat malé země ve vzdáleném státě?

Možná větší než diplomat „velké“ země v pro ní důležitém a blízkém státě, na něhož se logicky zaměřuje hledáček všech. Smyslem takové práce je podporovat takový vývoj a tendence, které země povedou jak ke stabilitě, tak zároveň k tomu, aby měli její občané možnost na jejím vývoji participovat. V Zimbabwe byla patná od konce 90. let radikalizace politické scény a účast na politickém

FOTO LN - FRANTIŠEK VLČEK

Diplomacie je také trochu fiktivní svět

S diplomatem **Jaroslavem Olšou jr.** o demokracii v Zimbabwe, v čem je důležitá science fiction a proč Korejci milují Prahu tak, že si postavili repliku Staroměstské radnice

a společenském dění kohokoliv, kdo nebyl součástí vládnoucí strany – de facto ekonomicko-politického konglomerátu nazvaného ZANU-PF, byla velmi omezená. V takovém systému pak jde třeba i o to, podporovat udržení normálního nezávislého kulturního života.

Tím se vracíme do doby, kdy jsem dělal sci-fi. Tehdy jsme velmi oceňovali třeba britský filmový festival, který proběhl několikrát v Praze v 80. letech. Takže o něco podobného jsem se snažil i v Harare: pomáhat všem nezávislým aktivitám, být i třeba nebyly přímo spjaty s politikou. Pomáhali jsme třeba s výstavami místních umělců, kteří se často velmi kriticky vyjadřovali k situaci v zemi, místní divadelníky jsme podporovali při nastudování her s politickými tématy.

LN Je pro vás podpora demokratické opozice v autoritářské zemi otázkou nějakého morálního imperativu, nebo racionální kalkul, že až se dostane k moci, tak to nějak ocení?

Mé osobní zapojení do podpory opozice v Zimbabwe byla také otázkou náhody. Přijel jsem do Harare v době, kdy se politická situace vyostřovala. Česká ambasáda v Harare sídlila nikoliv v samostatné budově, ale v 6. patře velkého kancelářského komplexu. Do sousedních kanceláří se v té době přestěhovala zimbabwská opozice, právě vzniklé Hnutí za demokratickou změnu, a když s těmi lidmi máte každodenní kontakt, tak si s nimi logicky vytvoříte osobní vztahy.

LN Nežárlili na vás velvyslanci těch zemí, které tam mají skutečné zájmy?

Takové země mají samozřejmě své kontakty a informace značně široké, takže myslím, že ne. Na druhou stranu Palmerova cena je oceněním specifčnosti našeho postavení v Zimbabwe v té době.

LN Zabýváte se historií československé a české zahraniční politiky. Lze i v tak pro nás vzdálené zemi jako Zimbabwe najít nějakou delší tradici?

Už před 2. světovou válkou tam vznikla

Jaroslav Olša jr.

Jeho otcem je indonesista a (polistopadový) diplomat Jaroslav Olša. Vystudoval arabistiku, orientalistiku a afrikanistiku na FF UK a mezinárodní vztahy v Amsterdamu. V 80. letech patřil k organizátorům aktivit fanoušků sci-fi literatury, zakládal časopis *Ikarie* a v letech 1990–1992 byl jeho redaktorem. Od roku 1992 působí na ministerstvu zahraničí. V letech 1993–1996 poradce náměstka ministra Alexandra Vondry, zodpovědný za kontrolu obchodu s vojenskými materiálem. 1998–1999 ředitel afrického odboru, 2000–2006 velvyslanec v Zimbabwe, od roku 2008 velvyslanec v Korejské republice. Autor řady publikací v oblasti sci-fi. S Otakarem Hulcem vydal Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi.

největší továrna firmy Baťa v Africe a zajímavé je, že už socialistické Československo v Zimbabwe podporovalo protimugabovskou opozici, když investovalo do strany ZAPU. I v dnešní opozici je řada bývalých členů ZAPU, kteří třeba studovali v Praze. Podobná kontinuita je však v mnoha zemích světa, které patřily a patří mezi naše tradiční partnery – mnohdy i výraznější. V Africe jde třeba o Etiopii. Naše dnešní pozice však musí vycházet z toho, že oproti Československu jsme výrazně menší stát. To se logicky projevilo i v tom, že od vzniku České republiky byly zrušeny zhruba tři desítky našich zastupitelských úřadů právě v zemích mimoevropských.

LN Mnozí z těch studentů studujících v Československu ale patřili ve svých zemích spíše k vládnoucím stranám a klánům, z nichž mnohé prováděly a provádějí velmi problematickou politiku. Příklad: syrští baasisté.

Výběr studentů mnohdy ale nebyl o ideologii. Studenti, kteří k nám přijížděli, byli z dobrých, většinou minimálně středostavovských rodin. Ti, které tehdejší režim v Československu označoval za správné levicové studenty, by dnes často museli být stejnou optikou označeni třeba za velkopodnikatele nebo buržoazii – jsou to často úspěšní obchodníci či politici v zemích, které nesporně nejsou levicové.

LN Využívá česká diplomacie potenciál bývalých studentů, kterých u nás za mi-

nulého režimu pobývaly v souhrnu desetitisíce?

Když jsem ve druhé polovině 90. let řídil africký odbor našeho ministerstva, byly ty vztahy dost zpřehnané. Přeče jenom řada bývalých studentů si nebyla jista tím, zda nové Československo, resp. Česko vůbec o kontakty s nimi stojí, když u nás byli na komunistická stipendia, ale postupně si mnozí z nich k nám našli cestu. Takže hrají určité větší roli, než hráli před deseti patnácti lety. Podobně to ostatně bylo s českými krajany, kteří také dlouho vyčkávali, jak se situace vyvine.

Korejští milenci z Prahy

LN Země, kde sloužíte dnes, Korejská republika, je naopak příkladem státu, s nímž jsme do roku 1989 neměli z ideologických důvodů téměř žádné vztahy, a dnes zažívají neuvěřitelný boom. Málokdo třeba ví, že Korea je čtvrtým největším investorem v České republice. Nebo že Česko ročně navštíví 70 tisíc korejských turistů. Čím si to vysvětlujete?

Do olympiády v Soulu v roce 1988 skutečně žádné oficiální vztahy neexistovaly, pak začaly být velmi opatrně navazovány a shodou okolností právě 17. listopadu 1989 podepsal jakýsi úředník československého ministerstva zahraničního obchodu v Soulu dohodu o zřízení nevládních obchodních zastoupení v obou zemích. Vývoj ale nakonec šel jinou cestou a o pět měsíců později už nové demokratické Československo navázalo standardní diplomatické styky s Jižní Koreou.

Nejčtenějším českým literárním časopisem nejsou, jak se často píše, periodika typu *Literární noviny*, *Tvar* nebo *A2*, ale žánrový měsíčník *XB-1*, donedávna *Ikarie*

„

„

„

Není ale úplně pravda, že Korejci o nás před rokem 1989 nic nevěděli. Třeba dnešní ředitel jednoho z největších korejských deníků napsal už v 70. letech studii o personálním vývoji ÚV KSČ od 5. sjezdu do roku 1968. Už v 60. letech pak Československo pod různými krytími neoficiálně navštěvovali jihokorejští diplomaté.

LN Pár odborných studií může ale těžko vysvětlit, proč k nám jezdí dnes třikrát víc korejských turistů než do Recka.

Jedním z faktorů může být to, že Korejci se vždy pokradmu dívají na to, co se děje v Japonsku. A tam česká kultura byla a je vždy přítomná. Přes Japonsko do Koreje pronikla Čapkova hra R.U.R. přeložená už ve 20. letech.

Korejci k nám záhy začali jezdit a zhruba před deseti lety už jejich počet dosáhl pětimístných čísel. V roce 2004 korejské aerolinie začaly provozovat čtyřikrát týdně přímé lety ze Soulu do Prahy, čímž se samozřejmě počet korejských turistů dále zvýšil. Velký význam měl také korejský televizní seriál *Milenci z Prahy*. Český hlavní město se prostě Korejčům líbí, v Soulu si ostatně postavili repliku Staroměstské radnice.

LN Ovlivňuje krásu Prahy a kultura i korejské investiční aktivity?

Ano i ne. I největší korejské korporace podporují kulturu, ale záměr postavít montovnu Hyundai v Nošovicích byl samozřejmě motivován především tím, že jsme tradiční výrobce automobilů. U středních firem může ale „faktor Praha“ hrát značnou roli: když jste obchodník a zjistíte, že je někde krásné město s milými lidmi, tak se budete snažit navázat tak obchodní vztahy, abyste tam mohli jezdit častěji.

LN Jako své životní krédo máte větu: „My, nadaní jakousi neobyčejnou silou, postupujeme nemilosrdně dál.“ To zní jak z nějaké sci-fi o vzpouře robotů.

Skutečně jde o titul science fiction, jejímž autorem je mimochodem Afroameričan, což je v tomto žánru spíše nezvyklé. Krédo je příliš silné slovo, ale název tohoto oceňovaného a velmi populárního díla ze 60. let je pro mě vyjádřením toho, že chcete-li něčeho dosáhnout, musíte primárně chtít, musíte mít vůli svého cíle dosáhnout – a pak musíte především tvrdě pracovat. A třeba historie Korejské republiky je toho důkazem. Bylo to přesvědčení, tvrdá práce a víra v úspěch Jihokorejců, která jejich zemi – před půlstoletím jeden z nejchudších států světa, navíc bez jakýchkoli nerostných zdrojů a dodnes žijící ve stínu hrozby války – dokázala proměnit ve 14. největší ekonomiku světa a globálního hráče.